

В.В. ЯРЕМЕНКО

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.102

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗІ СЛІДЧИМИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ПРОЦЕСУ

Розглянуті напрямки поліпшення оперативно-розшукової діяльності слідчими та органами дізнання системи МВС України.

Діючий Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” [1], кримінально-процесуальне законодавство та відомчі нормативні акти МВС України не передбачають чіткого механізму з надання результатів оперативно-розшукової діяльності органам слідства або суду. На практиці це не дозволяє вирішувати складне питання з позиції цілісного уявлення про весь процес використання результатів оперативно-розшукової діяльності з доказування у кримінальній справі.

При опитуванні оперативних співробітників 83 % відповіли, що для них найскладнішим є вирішення питань про оформлення і подання органам слідства результатів ОРД, через те, що це не визначено законодавчо.

Існують різні шляхи вирішення цієї проблеми на практиці. Так, у 77,6 % вивчених в ОВС справ приводами для порушення кримінальних справ були рапорти оперативних співробітників, 13,0 % - офіційні повідомлення аудиторських ревізійних органів та інших підприємств і установ, 9,2 % випадків – заяви громадян та інша інформація.

З урахуванням наукових рекомендацій, результатів діяльності практичних працівників [2-4], одним із варіантів використання оперативно-розшукової інформації пропонується викладення її в офіційному листі за підписом керівника оперативного підрозділу на адресу керівника слідчого підрозділу, де повинні бути вказані підстави представлення результатів оперативно-розшукової діяльності органам слідства (з посиланням на відповідну статтю Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”); які конкретно результати, якого оперативно-розшукового заходу і в якому обсязі подаються; через який вид доказів ці результати краще вводити в кримінальний процес; заходи, які в разі необхідності будуть вжиті для забезпечення безпеки учасників оперативно-розшукової діяльності, допит яких поєднаний з використанням результатів ОРД у доказуванні в кримінальній справі. Підставою для направлення такого листа може бути постановою начальника органа дізнання про направлення матеріалів оперативно-розшукової

діяльності для вирішення питання про порушення кримінальної справи. До нього можуть додаватись оперативно-службові документи, які відображають результати проведення оперативно-розшукових заходів згідно з вимогами ст.9 “Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності” і ст.10 “Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності” Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”. Усі ці матеріали повинні бути упорядкованими, мати наскрізну нумерацію, оригінали документів іноземною мовою забезпечені перекладом, засвідченим відповідною посадовою особою.

На наш погляд, відомості-результати оперативно-розшукового процесу які мають значення для проведення слідчих дій, а також для доказування у кримінальних справах, - повинні мати форму конкретних оперативно-службових документів та матеріальних носіїв інформації, отриманої за допомогою технічних засобів.

Вказаний перелік документів та матеріальних носіїв інформації, згідно з вимогами ч.3, ст.97 “Обов’язковість прийняття заяв і повідомлень про злочини і порядок їх розгляду” КПК України, підлягає дослідній перевірці, за результатами якої робиться висновок про наявність складу злочину та підстав до порушення кримінальної справи.

Одночасно виникає питання про оперативно-розшуковий супровід стадії порушення кримінальної справи, яка, на думку деяких науковців, є самостійною формою оперативно-розшукової діяльності. Аналіз практичної діяльності та теоретичного узагальнення дозволяє визначити, що оперативно-розшуковий супровід передбачає:

- надання слідчому матеріалів, що відображають результати оперативно-розшукової діяльності, важливі для узгодженого планування оптимального проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій;
- направлення слідчому матеріалів-результатів оперативно-розшукової діяльності, використання яких можливе в доказуванні у кримінальних справах;
- здійснення оперативно-розшукових заходів щодо ви-

явлення джерел доказів, забезпечення безпеки учасників процесу тощо.

У першому випадку мова йде про відомості, які вказують на потенційних свідків протиправних дій, про предмети-потенційні речові докази тощо. У розпорядження слідчого повинні надаватися відомості, які орієнтують його на вибір часу та послідовність проведення конкретних слідчих дій, моделювання слідчої тактики.

У другому випадку мова йде про результати конкретних оперативно-розшукових заходів, які можуть увійти в кримінальний процес через конкретні слідчі дії за рахунок проведення яких встановлюються кримінально-процесуальні докази. Це відомості про факти, які мають значення для кримінальної справи та отримані з установлених кримінально-процесуальним законом джерел відповідно до порядку, встановленому кримінально-процесуальним законом. Окрім цього слідчому можуть надаватися об'єкти-носії інформації, вилучені в процесі оперативно-розшукових заходів, та матеріальні об'єкти-носії інформації як результат застосування засобів оперативної техніки.

У таких випадках слідчий, як правило, оглядає надані матеріали, з'ясовує вірогідність інформації про обставини, які мають значення для кримінальної справи та вирішує питання про приєднання до справи відповідних матеріалів та документів згідно з вимогами кримінально-процесуального закону.

Як свідчить практика, складним питанням в діяльності органів внутрішніх справ є необхідність збереження в таємниці безпосереднього джерела інформації та конкретних обставин її отримання. З цього приводу немає єдиної точки зору у вчених та практиків, діюче законодавство теж не визначає порядку її легалізації.

Ми пропонуємо доповнити діюче оперативно-розшукове законодавство переліком оперативно-розшукових заходів, умовами їх проведення, визначити підстави та порядок судового розгляду матеріалів ОРД, які обмежують конституційні права громадян при проведенні цих заходів, що надасть змогу суб'єкту ОРД засвідчити факт походження результатів ОРД, а слідчому – визначити алгоритм слідчих дій, за рахунок яких результати відповідного оперативно-розшукового заходу можуть змінити свій статус і бути визнані доказами. Слідчий або керівник слідчого підрозділу, ознайомившись з матеріалами, що відображають результати оперативно-розшукових заходів, можуть дійти висновку про те, що вони можуть використовуватися для формування доказів, задовольняють потреби кримінального судочинства. У такому випадку визначається, через які слідчі дії відповідні оперативно-розшукові заходи можуть увійти в кримінальний процес.

На наш погляд, а також на думку практичних працівників (90,6 % та 84,5 % слідчих та оперативних працівників, які брали участь у опитуванні) перш за все, у чинному оперативно-розшуковому та кримінально-процесуальному законодавстві необхідно удосконалити забезпечення механізму реалізації оперативно-розшукової інформації на ста-

дії порушення кримінальної справи [5]. Цьому може сприяти:

- надання слідчому права ознайомитися з усіма матеріалами оперативно-розшукової справи і підпорядкування в його розпорядження працівників оперативного підрозділу, спеціалістів та інших співробітників міліції на час реалізації оперативних матеріалів і проведення складних слідчих дій;

- спільне планування оперативно-розшукових та організаційно-технічних заходів спеціальних операцій і процесуальних дій при реалізації оперативно-розшукових даних;

- спільний розгляд результатів дослідної перевірки інформації про злочини, виявлені в процесі пошуку осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес;

- спільне проведення розшукових заходів по "гарячих" слідах скоєння злочину, використання при цьому матеріалів огляду місця події, оперативних обліків, застосування оперативно-технічних засобів;

- інформування учасників взаємодії та спільне обговорення ними зібраних даних, висунення версій, визначення найбільш дієвих способів їх перевірки процесуальним та оперативно-розшуковим шляхами;

- спільне відпрацювання правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, та оперативно-розшукове забезпечення цього процесу, що ґрунтується як на загальнопроцесуальних, так і спеціальних принципах оперативно-розшукової діяльності.

Поєднання оприлюднених і неоприлюднених заходів дає можливість легалізувати результати неоприлюдненої роботи в інтересах кримінального судочинства, вирішити інші завдання оперативно-розшукової діяльності, передбачені ст.1 "Завдання оперативно-розшукової діяльності" Закону "Про оперативно-розшукову діяльність". Це також дасть можливість органам внутрішніх справ відомчому порядку передбачати організацію і тактику їх проведення з використанням усього арсеналу слідчих та оперативно-розшукових сил, засобів та методів роботи. Окрім цього, результати ОРД можуть використовуватися для підготовки і проведення слідчих дій. У цьому випадку йдеться про оптимізацію криміналістичної тактики різних слідчих дій, проведення яких інколи дуже ускладнене відсутністю оперативно-розшукової інформації.

Практика взаємодії оперативних співробітників і слідчих свідчить, що у деяких випадках результати ОРД не тільки якісно поліпшують тактику слідчих дій, але й укажуть, які саме дії і до кого слід проводити. Єдиною умовою використання результатів ОРД з цією метою є дотримання конспірації [6].

Вивчення практики організації взаємодії слідчих та органів дізнання систем МВС на стадії порушення кримінальної справи дозволяє запропонувати такий алгоритм дій співробітників цих підрозділів при вирішенні питання про порушення кримінальної справи за матеріалами оперативно-розшукової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18.02.1992 р., № 2135-XII // Звід законів України: Сер.3. -2000. -№ 5. -Ст.64 (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 7.07.1992 р., № 2549-XII; від 26.01.1993 р., № 2932-XII; від 23.12.1993 р., № 3784-XII; від 5.02.1998 р., № 85/98-ВР; від 11.12.1998 р., № 312-XIV; від 13.01.2000 р., № 1381-XIV; від 21.12.2000 р., № 2181-III; від 18.01.2001 р., № 2246-III).

2. Антонов К.В. Проблеми використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному судочинстві // Проблеми оперативно-розшукової діяльності й

забезпечення прокурорського нагляду за законністю. -Луганськ: ЛІВС, 2000.

3. Бажанов С.М. Оправдана ли так называемая доследственная проверка? // Законность. -1995. -№ 1.

4. Бандурка А.М. Правовое регулирование оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел // Бюллетень по обмену опытом работы. -1995. -№ 118.

5. Бандурка О.М. Основи управління органами внутрішніх справ. -Х.: Основа, 1999. -440 с.

6. Наказ МВС України "Про вдосконалення організації діяльності органів досудового слідства МВС України" від 31.10.2002 р., № 1100.

Надійшла до редколегії 20.04.2004

ЯРЕМЕНКО В.В. ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОПЕРАТИВНЫХ РАБОТНИКОВ СО СЛЕДОВАТЕЛЯМИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ МАТЕРИАЛОВ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОНОГО ПРОЦЕССА

Рассмотрены направления улучшения оперативно-розыскной деятельности следователями и органами дознания системы МВД Украины.

JAREMENKO V.V. WAYS OF IMPROVEMENT OF INTERACTION OF OPERATIVE EMPLOYEES WITH INSPECTORS AT REALIZATION OF MATERIALS OPERATIVE-SEARCH PROCESS

Directions of improvement operative-search activity by inspectors and bodies of inquiry of system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are considered.

С.М. ЯРОВИЙ

канд. юрид. наук

Національний університет внутрішніх справ

УДК 351.743:343.85

СУТНІСТЬ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Розглянуті питання службової діяльності працівників органів внутрішніх справ, обумовлені покладеним на них завданням здійснення профілактики правопорушень.

Відомо, що органи внутрішніх справ сьогодні не в повній мірі виконують завдання, поставлені перед ними суспільством. Цьому є багато причин. Вони різні за характером і сутністю. Однак головними з них обґрунтовано слід вважати низький рівень організації профілактичної діяльності та її неналежне нормативно-правове забезпечення. Це значною мірою пояснюється тим, що діяльність ОВС, зокрема міліції, зосереджена переважно на виявленні та розкритті уже вчинених злочинів чи інших правопорушень, тобто основні зусилля спрямовуються на боротьбу з

наслідком, яким є злочинність, а не з її причинами та умовами. Заходи ж, намічені в багатьох державних програмах боротьби із правопорушеннями щодо профілактики правопорушень, виконуються не завжди і не належним чином.

Питання профілактичної діяльності ОВС були предметом досліджень багатьох науковців, зокрема - О.Б. Андреевої [1], М.І. Ануфрієва [2], О.М. Бандурки [3], А.Ф. Зелінського [4], О.М. Литвинова [5], П.П. Михайленка [6] та ін. Разом із тим, слід підкреслити, що проблеми профі-